

ИНСТИТУТ ЗА ФОЛКЛОР „МАРКО ЦЕПЕНКОВ“ – СКОПЈЕ

**ЃУРЃОВДЕН/ЕРДЕЛЕЗИ
И ТРАДИЦИОНАЛНАТА КУЛТУРА НА РОМИТЕ
ВО МАКЕДОНИЈА И НА БАЛКАНОТ**

Зборник на трудови

INSTITUTE OF FOLKLORE “MARKO CEPENKOV” – SKOPJE

**GJURGJOVDEN / ERDELEZI
AND TRADITIONAL CULTURE OF THE ROMA
IN MACEDONIA AND THE BALKANS**

Papers from the International Symposium
held on April 11, 2018, Skopje, Republic of Macedonia,
honouring a 50-year jubilee of research of Roma people in
Macedonia by Elsie Ivancich Dunin

Editor: Dr Zoranco Malinov

Skopje, 2018

ИНСТИТУТ ЗА ФОЛКЛОР „МАРКО ЦЕПЕНКОВ“ – СКОПЈЕ

**ЃУРЃОВДЕН/ЕРДЕЛЕЗИ
И ТРАДИЦИОНАЛНАТА КУЛТУРА НА РОМИТЕ
ВО МАКЕДОНИЈА И НА БАЛКАНОТ**

Прилози од Меѓународниот научен симпозиум
одржан на 11 април 2018 година во Скопје,
по повод 50-годишниот јубилеј од истражувањата на
Елзи Иванчиќ Дунин на Ромите во Македонија

Уредник: д-р Зоранчо Малинов

Скопје, 2018

УДК 781.7:[78.071.2:780.64(=214.58:497.7)(049.3)
781.7:[78.071.2:780.621.3(=214.58:497.7)(049.3)
398 : 78.071.2(214.58:497.7)(049.3)

Горанчо Ангелов, Музичка академија, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

**ДУХОВНОТО БОГАТСТВО
НА РОМИТЕ ЗУРЛАЦИИ И ТАПАЦИИ
– преданија и лични доживувања**

Апстракт: Истражувајќи го музичкиот живот на носителите на зурлациската традиција во Република Македонија, кои, во најголем број, се Роми, имавме можност да регистрираме и некои нивни доживувања, кои доколку останат незабележани, ќе исчезнат, со што се прави голема загуба на еден дел од духовното богатство на еден етнос од кој произлегуваат носителите на зурлациската традиција. Зурлациската традиција, како сè уште жива материја и во 21 век, претставува своевиден феномен, кој успеал да опстои и покрај огромната кутурна и музичка глобализација. Како главни двигатели на оваа традиција се зурлациите и тапациите, кои секогаш настапуваат заедно и претставуваат своевидни чувари на зурлациско-тапанарската музика, која сè уште се пренесува од колено на колено. Настаните во кои учествуваат зурлациите Роми се испреплетени со различни доживувања, кои ги имаат зачувано тие во нивната свест. Овие настани ние ги забележавме преку нашите контакти со нив и сметаме дека со нивното презентирање на пошироката јавност ќе им доближиме дел од занаетот, кој подразбира свирење на зурли и тапани, занает што и денес најмногу го негуваат Ромите. Во овој труд ќе претставиме неколку преданија, кои се поврзани со свирачкиот живот на зурлациите и тапациите, а потоа ќе опишеме и некои нивни настани, кои ги доживеале тие и останале да се пренесуваат меѓу нив, со што ќе го збогатиме овој, според нас, значаен сегмент од зурлацискиот занает.

Клучни зборови: зурлации, тапации, Роми, преданија, доживувања.

Зурлата, тапанот и Ромите

Свирачите на зурла и тапан со нивното музичко дејствување претставуваат значајна алка во одржувањето на зурлациската традиција и тие за нас претставуваат своевиден феномен, бидејќи и во денешно време на глобализација успеваат да задржат една стара музичка инструментална традиција, која ја негуваат со векови наназад. Од она што го забележуваме на терен, бројот на зурлации и на тапации во Република Македонија сè

уште е задоволителен иако самите велат дека се намалува интересот кај младите за свирење на овие инструменти. Бидејќи предмет на нашето истражување се настани поврзани со зурлациските групи, неминовно е да укажеме и на нивната етничка припадност. Бројните истражувања во кои, на некој начин, се опфатени и зурлациско-тапанарските состави укажуваат на тоа дека на територијата на која се простира денешна Република Македонија и во земјите околу неа, носители на зурлациската традиција се Ромите (Циганите), а ретка била појавата на зурла и тапан да свири некој од друг етнос (Ѓорѓевиќ 1926 383–396; Павловиќ 1929: 327; Širola 1932: 54, 57; Фирфов 1947: 6; Кауфман 1970: 88–89; Голобовски 1974: 37; Манолов 1974: 39–45; Джуджев 1975: 74; Hoerburger 1976: 31; Hoerburger 1986: 252; Gojković 1983: 71; Gojković 1989: 28, 252; Линин 1986: 110–111; Линин 1999: 303; Silverman 1996: 63–76; Арбатски 1999: 297; Величковска 2002, 102; Пейчева, Димов 2002: 8; Алексов 2003: 108–109; Seeman 2015: 20; Ангелов 2016: 70–73). Денес состојбата со етничката припадност на зурлациите во Македонија е слична, со тоа што ние констатираме и одредени промени во поглед на тоа, на кои етникуми им припаѓаат свирачите на зурла и тапан. Ако во минатото, зурлации, кои не биле Роми, биле вистинска реткост, во денешно време бележиме солиден број и на зурлации што не се Роми, а истата состојба е и со свирачите на тапан, придружници на зурлите, кои во најголем број се Роми. Но, и покрај востановената состојба, според нас, сè уште главни носители на зурлациската традиција се Ромите, кои го негуваат свирењето на зурла и тапан од мали нозе, најчесто во кругот на семејството, каде што си ја пренесуваат и музиката што ја негувале со векови наназад.

Самите зурлации, за својата етничка припадност се изразуваат како Роми, поради што ќе произнесеме неколку нивни изјави за да ги поткрепиме претходните констатации. Имено, на прашањето, што е по националност, зурлацијата Алим Демировски од Берово, вели: *Е, Циганче, Ром* (инф.: А. Д.). Жељо Дестановски, пак, вели: *Циган, ама сеа сум Ром* (инф.: Ж. Д.). За одредена ритмичка форма, зурлација, внук на Жељо Дестановски со исто име и презиме, вели: *Цигански ритмови* (инф.: Ж. Д. М.). За музиката што ја свират и за репертоарот велат дека ги прилагодуваат според потребите на оние на кои им свират и дека свират музика за сите етноси. Запрашан, каква музика свират на своите настапи, зурлацијата Садик Сулејмани, вели: *Сака албански, сака турски, сака цигански* (инф.: С. С.). Способноста музички да одговорат на бројните побарувања и да свират различен репертоар и различни стилови укажува на нивната музичка надареност, која ја истакнуваат од мали нозе.

Етномузикологот Андријана Гојковиќ вели дека за Циганите, односно за Ромите, е пишувано многу и притоа не може да се заобиколи фактот дека тие се музикален народ, а музиката и играта се составен дел од нивниот живот и дека од најраните времиња тие се занимавале со музика (Gojković 1983: 71). Во контекст на нашето истражување е неминовно да

нагласиме дека Ромите како етнос се издвојуваат со својата музикалност, која ја истакнуваат на многубројните музички инструменти, меѓу кои и на зурлата и тапанот, инструменти што учествуваат во градењето на зурлациската музика. Во контекст на претходно кажаното, ќе го нагласиме фамилијарното негување на свирење на зурла и на тапан, нешто што е мошне застапено кај ромските фамилии, каде што се пренесува овој занает од постарите на помладите, со векови. Ќе го споменеме фактот дека секој зурлација знае да чука и на тапан, а во многу случаи е и обратно, тапанциите знаат да свират на зурла, што ја потврдува нивната музикалност, но и љубовта кон негувањето на инструментите.

Во нашето излагање се опфатени свирачите, кои ја негуваат оваа благородна професијата, која подразбира свирење на зурла и чукање на тапан, професија што понекогаш знае да биде и непријатна. Самата професија им овозможува да учествуваат на бројни настани од кои тие црпат огромно искуство и мудрост, кои понатаму ги пренесуваат и на своите наследници. На овие настани на кои свирачите ги истакнуваат своите музички достигнувања, покрај задоволството да ги забавуваат присутните, понекогаш доживуваат и непријатни случки, кои се резултат на односот на луѓето кон зурлациите и кон тапациите, но не се ретки случувања и меѓу самите свирачи. Според нас, некои од настаните се пренесувани онака како што биле во реалноста, некои се надоградени, некои измислени, но сите тие придонесуваат да се зачуваат настани во колективната меморија, кои стануваат дел од духовната култура на еден етнос.

Етномузикологот Боривое Џимревски вели дека народните умотворби, како дел од креативното духовно и материјално творештво на нашиот народ, го акумулирало вековното создавање, создавање и созревање, кое овозможува нештата во животот непосредно да се доживеат, да се регистрираат и да се расветлат. Автентичноста на народните умотворби се гледа и во нивното историско и хронолошко значење во спонтаноста на нивното создавање, односно регистрирање на сето она што нашиот народ, како творба на долго искуство, мудро сознание, чувство и верба, љубоморно го чувал и го пренесувал свесно или потсвесно, со цел да не се изгуби сопствениот идентитет (Џимревски 2000: 45).

Овие умотворби, како зачувана форма на произнесување на одредени настани што се случиле или не се случиле, длабоко во себе го носат изразот на нешто што е посилено од реалното и нешто што остава длабоки траги кај секоја култура, попримитивна или поразвиена. Од степенот на умствениот развој, пак, зависи кој како ќе ги прифати, а понатаму и како ќе ги интерпретира овие умотворби што настанувале спонтано, инспирирани од некој настан или пак создадени, со цел, од обичниот човек да создадат нешто митолошко, нешто што не е познато на овој свет. Бројните преданија мошне често служат и за потсетување на нешто што некогаш можеби се случило или пак требало да се случи, или воопшто не

се случило во реалноста, но постои во некој друг, имагинарен свет на раскажувачот, на прераскажувачот, кој со својата интерпретација успева да го привлече аудиториумот, којшто пак понатаму го прераскажува прераскажаното.

Во нашето претставување на дел од духовното творештво во кое одредена улога имаат Ромите зурлации и тапанции ќе приложиме неколку преданија, кои ќе ги надополниме со доживувањата што ни ги пренесоа нашите информатори, носители на зурлациската музичка традиција во Македонија. Преданијата ги приложуваме во целост заради задржување на нивната автентичност.

Преданија, сеќавања, доживувања и настани

Во првото предание што ќе го приложиме, а во кое зурлациите и тапанциите имаат одредена улога во самиот ритуал, зборува за храбар Циган, кој ги убивал вампирите. Тие, според народното верување, излегуваат ноќе и им ја пијат крвта на луѓето. А вампирите, како и ветровите, обично се собираат на крстопати, каде што играат, свирејќи на разни музички инструменти. Инаку, многу е непријатно да се има вампир дома. Но, „за среќа“, во Македонија некогаш постоеле „храбри“ вампирции Цигани, кои ги уништувале. Начинот на кој го правеле тоа, бил следниот: имајќи предвид дека вампирите сакаат музика, најдобро било да се исценира некоја веселба. Ловецот на вампири му порачувал на односниот домаќин да заколе кокошка; крвта на кокошката ќе му ја даде нему (на вампирцијата) да ја употреби за да може во мракот да го види вампирот, а од месото, загрозената домаќинка, ќе направи добра вечера, која не може да биде без убава бела погача. Потоа, домаќинот ќе повика гости и ќе најми музиканти. По вечерата, „храбриот“ уништувач ќе ја зел пушката, а гостите ќе ги натерал да играат со врева од зурли и од тапани; на вампирот ќе му се причинело дека има свадба, па ќе се излажел и ќе дошол за да игра и тој. Тогаш вампирцијата, со пушката во раце, ќе се растрчал таму-вamu по дворот, ќе го „видел“ вампирот и ќе пукнел во него; тогаш домаќинот и гостите ќе ги упател во правецот, каде што пукнал, да се уверат дека е вешт во гаѓањето; и навистина, тие таму ќе наишле на крв – веројатно онаа од кокошката (Симоновски 1999: 180).

Трајко Огненовски за Циганите вели дека се познати: веселници, музиканти, свирачи и пејачи и го забележува следното предание: „Во поранешните векови и децении на овој век, циганските тајфи, составени од две зурли, ќемане, дајре и тапан, или само зурла и тапан, го развеселуваа народот. По завршувањето на свирењето тие си го делеле своето заработено, но зурлацијата посакал повеќе, поради што тапанарот го удрил и удрениот паднал во бесвест, по што тајфата го погребала веднаш. Приказничниот расказ Циганите го развиле до тој степен како зурлацијата

се повампирил и се вратил назад и од тогаш го викале ‘вампирот’“ (Огненовски 2002: 91).

За мистичната моќ на зурлата зборуваат и Лозанка Пејчева и Венцислав Димов, кои велат дека силата и моќта на зурлацискиот звук се поврзуваат со сакралната ритуалност и празнувања на големи отворени простори, масовни собиришта на луѓе, но и со сатанска симболика и демонизирање на инструментот и неговиот звук (Пејчева, Димов 2002: 197). Имајќи предвид дека зурлациските групи со својата музика опслужуваат бројни настани во нивното непосредно, но и подалечно опкружување, очекувано е да доживеат и бројни случки, кои останале во нивното сеќавање. Во продолжение ќе поместиме некои од нив, кои се зачувани и се прераскажуваат меѓу зурлаците како нивни лични доживувања.

Петрит Перо Исаковски од Дебар ни опишува за гостување на неговата зурлациска група, заедно со неговиот син Мајо, во некој оддалечен регион во Турција (инф.: П. И.).¹ Ова гостување на почетокот било многу непријатно, за потоа, благодарейќи на неговите музички познавања, кои ги наследил од неговиот татко и неговиот дедо, успеал да го претвори во позитивно искуство. Настанот што ни го опиша Петрит се случил за време на нивното гостување на манифестација „Румели елва“ во Измир, Турција. Петрит нагласува дека во овој град има многу иселени луѓе од Македонија, како и од просторите на поранешна Југославија, кои претежно се Турци. Настанот го пренесуваме во целост за да ја задржи својата автентичност во прикажувањето. Петрит вели дека кога одат на овој собир се облекуваат во македонска народна носија и со свирење го канат целиот град...: „Се облакаме во македонска народна носија. Една недела го каниме градот и околицата за финалето кога ќе биде во петок, сабота, недела до дванаест и тука е финалето. Тогаш се дели алва, се бери цел народ. И како шо одевме да си свириме ние и овие нашите викаат: ‘Пеце сега ќе одиме во едно место, ама се тие малу, не се од нашиот крај, многу, многу стари Турци’“. Синот Мајо, појаснува: „Османлии беа“ (инф.: М. И.). Петрит продолжува со опишување на впечатокот кога стигнале на тоа место: „Видов таму брадите, бастуните и отпрвин ни дадоа една фаца, ќе нè изедеа. А јас сум толку смирен. Реков, чекај сега да видиме луѓево што се“. Петрит вели дека тогаш домаќините почнале меѓу себе да разговараат на турски и ги прашале нивните пријатели од каде се овие мајстори зурлаци, кои рекле дека се од нивниот крај (Македонија). Тогаш домаќините ги прашале дали знаат нешто турско, на што овие одговориле дека свират некои турски работи. А Петрит вели дека тој само ја следел ситуацијата: „Ја само ја пратам ситуацијава и што значи сеа да

---

¹ Петрит е дел од зурлациската група „Мајовци“ од Дебар и е внук на зурлацијата Малиќ, роден во с. Гари. Во селото овој зурлација го викале Мајо, по кого и е наречена зурлациската група, која денес ја предводат неговиот внук Петрит и правнукот Мајо, кој го носи неговото име.

учиш материјал од дедо ти. Пошто он бил турски аскер, морал, го зеле. Тој период така било. Пошто и тие знаат што е езгија, ги гледам луѓево и им велам на овие нашите, шо бараат реков овие луѓе? – Викат, они барат нешто што вие самите не го знаете, како Турци. Добро реков, седнете тука. Го погледнав прво амбиентот каков е. Елај синко, реков, седи сега овде да видиме колку ќе го обелиме образот со овие луѓе, ил ќе ги насмееме ил ќе ги намуртиме. И што бараат тие? Езгија викат, ама турска. Му реков, синко, ти само ме прати и почна со детето. Македонец како ќе го погодиш ти кога сака? Со кои песни? Само патриотски, значи ти мора да знаеш патриотски песни. Ја ги погодив ние со нивниот репертоар пошто ги знам нивните патриотски песни и тоа многу стари што им се свиреле пред шесто години. Само се дигнаа луѓето, извадија ѓерданите, новчаниците и само фрлаат пари. Само со зурлите, ги терам песните нивни што еден зурлација нивни стар не ги знае, ги погодив. Почнаа да плачат, се посла просторијата од пари. Ние го имаме зимано нивниот менталитет. Се послаа тука од плачење, велат, ние имаме овде зурлации наши овие песни ние не ги чувме што ги сакаме. Значи ја и фатив песни стари преку шесто и кусур години“.

Мајовци, две зурли и тапан, облечени во западномакедонски тип носии.

По ова доживување на овие зурлации ги прашавме од каде, тие, ги знаат овие мелодии, кои се стари како што вели Петрит, повеќе од шесто години, на што Петрит одговара: „Од дедо, од татко ми. Тоа го чувам кога ми е потребно, го ваѓам да отворам пат. Тоа ми е еден багер да ја пробијам лавината. Значи, како ги научив? Ги научив од татко ми. Кога одевме (во) Турција со татко ми, вика: ‘Синко слушај! Значи рачунајте ние имаме турски менталитет, без разлика што некој ќе нè лаже или ќе се лажеме дека сме без турски менталитет“.

Од ова доживување на Петрит и на Мајо Исаковски можеме да извлечиме поука дека овој занает треба да се сфати мошне сериозно, а

зурлациите мораат да бидат музички подготвени да одговорат на различни побарувања, кои некогаш се и над нивните можности. Секако, ја согледуваме и предноста кога музиката создавана и таложена со години и векови наназад се пренесува од татковци на синови, традиција што ја регистрираме кај голем број зурлации, кои ја негуваат зурлата како фамилијарен инструмент.

Во нашите истражувања бележиме и настани во кои се убиени зурлации, што укажува и на немилата страна на оваа професија, професија, која вообичаено придонесува да се внесе радост и среќа кај луѓето меѓу кои се настапува. Реален настан со сличен контекст како второто предание за повампирениот зурлација, но со трагичен крај, ни пренесе зурлацијата Ихмет Хусеинов од Велес, кој се сеќава на убиството на неговиот чичко Ајредин, зурлација од Велес, кој важел за голем мајстор на зурла. Убиството се случило во раните педесетти години над селото Џумајлија (денес Лозово), а го извршиле зурлации од светиниколските села, кои свиреле со Ајредин. Ихмет со големи емоции раскажува за овој немил настан, кој се случил кога тој бил на возраст од околу шеснаест години: „И дојде денот, чичко ми беше најдобар мајстор, они го отепаа. Они го отепаа од што беше многу добар мајстор. За што го отепаа? За пееет динари пари, за пееет динари пари. Он не бил намерен да ги скрие тие пари, туку како што ставал по џеповите, свиреш те лепат сега. Во овој џеп сум ставил, во оној џеп сум ставил и некое дете, вој мајсторо има пееет динари ставено тука. Он викал немам бе душо, немам, и кога ќе бркнат му ги нашле тие пееет динари. А ти крадеш? И фанале го отепаа“ (инф.: И. Х.). Од неговата приказна заклучуваме дека зурлацијата бил обвинет дека краде пари, бидејќи ненамерно во некој џеп му останале пари, по што бил убиен од оние со кои свирел.

Бележиме и друг немил настан, кој се пренесува меѓу зурлациите од западниот дел на Македонија, а ни го пренесе Џавид Асани од Дебар, кларинетист и зурлација, кој потекнува од зурлациска фамилија: „Во Тетовско, во село Градец, бил некој мајстор нај-нај, по име Дануш, најдобриот мајстор. Свирел на голема каба зурла С (це) штим и некој го убил. Дали намерно или да пукне, Дануш го убиле свирејќи во соба“ (инф.: Џ. А.). Според Џавид, овој настан се случил пред околу 40 – 50 години.

Иститот настан ни го пренесе и мајсторот за зурли и зурлација од Тетово, Фариз Хајрула, кој бил ученик на овој зурлација и со кого ги започнал првите настапи со зурла (инф.: Ф. Х.). Во времето кога се случило тоа, Фариз бил во војска. Тој вели дека Дануш не бил убиен намерно, туку загинал од куршум испукан во соба. Додека свирел на свадба во некое тетовско село, некој пукнал во собата, по што куршумот се одбил од ѕидот и го погодил зурлацијата Дануш, кој починал на самото место. Фариз сè уште ја чува зурлата од неговиот учител Дануш за кого вели дека бил голем мајстор.

Следниот настан ни го раскажа Асан Махмуди, кавалцијата и зурлација од Кичево, настан што е испровоциран од политичките убедувања на два етникума, албанскиот и ромскиот, а се одразил на Ромите зурлации во Кичево. Станува збор за забрана на свирење на Ромите зурлации и тапанции во Кичево (инф.: А. М.).² Ова, пак, било причината тој и уште неколку Албанци од Кичево да почнат да свират на зурли. Настанот се случува во периодот по осамостојувањето на Македонија, по првите повеќепартиски парламентарни избори. Еве како дошло до овој момент. Асан вели дека Ромите од Кичево и од Кичевско, својот глас не го дале за албанската партија, која била доминантна во тоа време (ПДП), по што Албанците се договориле да им стават „ембарго“ на зурлациите Роми, односно, да не ги викаат тие да свират на албански свадби. Асан раскажува: „Е сега ќе ти ја кажам историјата како дојде да ние свириме зурли. Сега да не е политички. Првиот плурализам кога беше, кога се гласаше, Ромите се искажаа, гласаа за СДС и тогаш Албанците донесоа ембарго на Ромите, на свадби да не ги земаме ние Ромите“. По оваа наметната забрана се појавил недостиг од свирачи на зурла, кои ќе ги опслужуваат потребите на албанското население. Асан продолжува: „И тогаш, мој колега Мерсим Чупи, постар кафалција од мене, вика: ‘Ајде бе Асан зошто да не свириме ние? Ние правиме граница, дека Ромите, само Ромите свиреле на зурла, ајде рече да фатиме и ние.’ Фативме и една, две, три, напраивме ние група одма.³ Деведесет и втора-трета, ние бевме прва албанска група со сурли. Ја, Мерсим Чупи, негов брат и еден беше од село Бачишта. Ромите реагираа, викаа еј овие ќе свират една година и ќе напуштат, зошто не можат да издржат не ќе ги прифати народот, зошто не ги знаат ората, не ги знаат песните, не ги знаат мелодиите. Кога дојдат свирачите Роми и ние извадиме ги зурлите, проба правиме, фативме ние музика. Прва свадба што сме свиреле ние кај наш пратеник од ПДП, од Кичево, прв пратеник беше. Потоа втора свадба беше кај него у село Осломеј“. Асан вели дека по овие свадби, тие почнуваат да свират на сите свадби во Кичевско. Забраната за свирење на Ромите на албански свадби и веселби траела сè до оној момент кога Асан и неговите колеги не можеле да ги опслужат сите свадби. Забраната за свирење (ембаргото) на Ромите зурлации траела три години, до моментот кога зурлациите Албанци не можеле да постигнат да ги опслужат сите свадби и Албанците повторно почнуваат да ги викаат зурлациите Роми.

Друг настан што ни го опиша Асан се случува кога на свадба биле почестени од кичевски муфтија, кој порачувајќи песни, им дал и пари. Асан вели: „Само тој порачуваше песни и вика: ‘Дај една песна.’ А јас си

---

² Асан Махмуди е учител и кавалција, а по опишаниот настан почнува да свири и на зурла заедно со уште неколку негови колеги, кавалции: Кемал Кадриу од Ново Село (Кичевско) и Фети Мурати од Зајас. Според Асан, тие се првите зурлации Албанци во кичевскиот крај.

³ Асан вели дека немале некои потешкотии, бидејќи од голема корист им било претходното свирачко искуство на кавал.

викам, е сега те начекав. Првпат муфтија да почести пијачка и да даде пари. Ни даде пари и вика: ‘Првпат давам пари на музиканти’“ (инф.: А. М.).

При крајот на нашето излагање ќе произнесеме и една кратка приказна, која ни ја пренесе зурлација Амди Баловски од Дебар, кој, на нашето прашање: Дали зурлата е ромски инструмент?, како што тоа го сметаат многумина зурлации, но и оние што ја слушаат музиката на зурла, ни го даде следниот одговор: „Тапанот, можеби, ама зурлата – не. (инф.: А. Б.). Еве на инструментот и ваши свират. Ја тоа не го прифаќам, а тапанот може.“⁴ Амди ни раскажува една кратка приказна зошто тапанот го смета за ромски инструмент, а не и зурлата: „На времето ко бил крал некој Циган, Ром, со војската одел таму и гледал еден костен широк, запрел и ѝ рекол на војската: ‘– Сечи го овој.’ ‘– Зошто?’ – Абе сечи, ќе праиме тапан.“ Оваа приказна ја укажува поврзаноста на тапанот со Ромите за кои што веќе рековме дека покрај тоа што ја негуваат зурлата, редовно чукаат и на тапан, инструмент што, со зурлата, учествува во формирањето на карактеристичното зурлациско-тапанциско созвучје.

Со последната приказна го исцрпивме расположливиот материјал во кој, покрај преданијата, произнесовме и некои лични доживувања на нашите информатори, како и некои приказни, кои се пренесуваат меѓу нив, со што го надополнуваме мозаикот, кој го опфаќа духовното творештво поврзано со Ромите зурлации и тапанции. Се надеваме дека оваа тема и во иднина ќе побуди интерес кај истражувачите на народното творештво и ќе се собираат умотворбите, кои се создаваат и се пренесуваат кај ромскиот народ.

Заклучок

Во овој труд се обидовме на едно место да прикажеме дел од наталоженото духовно богатство на Ромите во Република Македонија, во кое се опфатени зурлациите и тапанциите, како носители на зурлациската традиција. Учеството на зурлациите во различни настани ни ја укажува и нивната улога во севкупното живеење и во минатото, и денес. Преку поместените преданија поврзани со животот на зурлациите и преку произнесувањето на нивните лични доживувања и приказни, кои си ги пренесуваат тие меѓу себе, ќе придонесеме, овие настани, да продолжат да живеат и да се прераскажуваат, а истовремено и да сведочат за доживувањата, кои се случуваат за време на нивното музицирање. Споменатите имиња на зурлациите и информаторите ќе останат да сведочат за нивното зурлациско дејствување во минатото, кое не смее и не треба да избледне од колективната зурлациска меморија. Оваа духовна нематеријална оставштина, на идните поколенија зурлации ќе им ги доближи искуствата на оние што се занимавале со овој занает. Преку

---

⁴ Кога вели „ваши“, мисли на нероми.

приложените секундарни извори и од наши материјали собрани од терен се надеваме дека ќе дадеме одреден придонес со кој надополнуваме одредени празници поврзани со духовната култура на ромскиот народ од кој произлегуваат чуварите на оваа инструментална традиција, која се негува меѓу нив со векови наназад.

Од теренските истражувања на проф. м-р Горанчо Ангелов:
Роми – зурлации.

Библиографија

Кирилични изданија

АЛЕКСОВ, Б. (2003) *Берово во просторот и во времето (хроника)*, Берово.

АНГЕЛОВ, Г. (2016) *Зурла – музички инструмент на еден етнос во Р. Македонија и Р. Бугарија*, Музика бр. 22, Скопје.

АРБАТСКИ, Ј. (1999) *Свирењето на тапан во Македонија*, Музика, бр. 5, Скопје.

ВЕЛИЧКОВСКА, Р. (2002) *Музичките карактеристики на џурѓовденските песни кај Ромите од Скопје и околината*, во: Зборник од Првиот меѓународен научен симпозиум „Духовната и материјалната култура на Ромите“, Скопје, 7–8 мај 1998, Скопје.

ГОЛАБОВСКИ, С. (1974) *Потекло на зурлата*, Македонски фолклор бр. 7, Скопје.

- ДЖУДЖЕВ, С. (1975) *Българска народна музика. Том 2*, Издателство “Музика“, София.
- БОРЌЕВИЋ, Р. В. (1926), *Скопске гајдарџије*, Гласник скопског научног друштва, књ., I, св. 2, Скопље.
- КАУФМАН, Н. (1970) *Българска народна музика*, Наука и изкуство, София.
- МАНОЛОВ, И. (1974) *Зурны, зурнская музика у некои балканских народоу и реликтни форми в неј*, Македонски фолклор бр. 7, Скопје.
- ЛИНИН, А. (1986) *Народните музички инструменти во Македонија*, Македонска книга, Скопје.
- ЛИНИН, А. (1999) *Зурлите во Македонија*, Музиката на почвата на Македонија, книга 7, дел I–II, МАНУ, Скопје.
- ОГНЕНОВСКИ, Т. (2002) *Хумористичните страни на Циганите во народните приказни*, во: Зборник од Првиот меѓународен научен симпозиум „Духовната и материјалната култура на Ромите“, Скопје, 7–8 мај 1998, Скопје.
- ПАВЛОВИЋ, М. Ј. (1929) *Малешеве и малешевци*, Београд.
- ПЕЈЧЕВА, Л., ДИМОВ, В. (2002) *Зурнадџијската традиција в Југозападна Бугарија*, Бугарско музикознание-иследвания, София.
- СИМОНОВСКИ, М. (1999) *Музиката во светлоста на народните верувања во Македонија*, Музиката на почвата на Македонија, кн. 7, дел I–II, МАНУ, 175-187, Скопје.
- ЏИМРЕВСКИ, Б. (2000) *Шупелката во Македонија*, Институт за фолклор „М. Цепенков“, орска и инструментална народна традиција, кн. 6, Скопје.

Латинични изданија

- GOJKOVIĆ, A. (1983) *O muzici Roma*, Zvuk 1, NIŠRO Oslobođenje, Sarajevo.
- GOJKOVIĆ, A. (1989) *Narodni muzički instrumenti*, Vuk Karadžić. Beograd.
- HOERBURGER, F. (1976) *Die zournas-Musik in Griechenland. Verbreitung und Erhaltungszustand*. In: Studien zur Music Sudost-Europas, Kurt Reinhard, ed. Beiträge zur Ethnomusikologie, Band 4. Hamburg, Verlag der Musikalienhandlung Karl Dieter Wagner, 28–48.
- HOERBURGER, F. (1986) *Volksmusikforschung, Aufsätze und Vorträge 1953-1984 über Volkstanz und instrumentale Volksmusik*, Laaber-Verlag.
- SILVERMAN, C. (1996) *Music and Power. Gender and Performance among Roma (Gypsies) of Skopje, Macedonia*, The World of Music, Vol. 38 (1).
- KOENIG, M. and SEEMAN, S-T. (2015) *Music of Macedonia – Playing 'Til Your Soul Comes out*, Music, videos, and notes, Washington, available at www.folkways.si.edu.
- SFW CD 50415 © 2015 Smithsonian Folkways Recording.
- ŠIROLA, B. (1932) *Sopile i zurle*, Narodna starina, knj. XII, sv. 30, Zagreb.

Информатори

Алим Демировски, зурлација од Берово, роден 1954 г. во с. Ратево, Беровско (А. Д.).

Жељо Дестановски од Скопје, зурлација, роден 1942 г. во с. Ратево (Ж. Д.).

Жељо Дестановски од Скопје, зурлација, роден 1990 г. во Скопје (Ж. Д. М.).

Садик Сулејманов, зурлација, роден 1969 г. во Штип (С. С.).

Фариз Хајрула, зурлација роден 1949 г. во Тетово (Ф. Х.).

Асан Махмуди, зурлација, роден 1951 г. во с. Папрадиште, Кичевско (А. М.).

Ихмет Хусеинов, зурлација роден 1939 г. во Велес (И. Х.).

Goranco Angelov, Academy of Music, University “Goce Delcev” - Stip

SPIRITUAL WEALTH OF ROMA THE ZURLA PLAYERS AND DRUMMERS - TRADITIONS AND PERSONAL EXPERIENCES

(Summary)

In this paper, we tried to present at one place a part of the accumulated spiritual wealth of the Roma in the Republic of Macedonia, which encompassed the *zurla* players and drummers as carriers of the *zurla* tradition. The participation of *zurla* players in various events shows us their role in the overall life in the past and today. Through listed tradition elements related to the life of the *zurla* players and through the expression of their personal experiences and stories that they convey to each other, we will make sure that these events continue their life, and at the same time to testify to the experiences that occur during their music creation. The aforementioned names of *zurla* players and informants will remain to testify about their *zurla* activity in the past, which must not and should not fade away from the collective memory. This spiritual immaterial legacy will bring closer to the future generations of zoologists the experiences of those who were dealing with this craft. Through the attached secondary sources and our collected materials from the field, we hope that we will make a certain contribution by which we complement certain gaps related to the spiritual culture of the Romani people from which the guardians of this instrumental tradition emerge, nurtured among them for centuries.

СОДРЖИНА

Ивона Опетческа Татарчевска, ЗА ЕЛЗИ ИВАНЧИЌ ДУНИН ПО ПОВОД 50 ГОДИНИ ИСТРАЖУВАЊЕ НА РОМСКИОТ ЃУРЃОВДЕН/ЕРДЕЛЕЗИ.....	5
Elsie Ivancich Dunin, DANCING CONTINUITIES IN SKOPJE'S ROMANI GEORGE'S DAY / ERDELEZI EVENT: A DOCUMENTARY FILM "50 years in six minutes".....	12
Елзи Иванчиќ Дунин, ТАНЦОВИОТ КОНТИНУИТЕТ ВО НАСТАНОТ ЃУРЃОВДЕН/ЕРДЕЛЕЗИ КАЈ СКОПСКИТЕ РОМИ: ДОКУМЕНТАРЕН ФИЛМ „50 години во шест минути“.....	18
Ивона Опетческа Татарчевска, Велика Стојкова Серафимовска, ЗАШТИТАТА НА НЕМАТЕРИЈАЛНОТО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО НА РОМИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....	24
Зоранчо Малинов, ПРИДОНЕСОТ НА ИНСТИТУТОТ ЗА ФОЛКЛОП „МАРКО ЦЕПЕНКОВ“ ВО ИСТРАЖУВАЊЕТО НА РОМСКАТА ТРАДИЦИОНАЛНА КУЛТУРА.....	39
Трајко Петровски, ОПШТЕСТВЕНАТА ПОЛОЖБА И ДЕМОГРАФСКИТЕ ДВИЖЕЊА КАЈ РОМИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....	49
Мирјана Мирчевска, АНТРОПОЛОГИЈА НА СТЕРЕОТИПИ – ПРАШАЊЕ НА СОЦИЈАЛНА ИНКЛУЗИЈА: РОМИТЕ VS ДРУГИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....	57
Горан Василески, РОМКИТЕ КАКО СУПСТИТУТИ НА НЕКОИ ОД ЖЕНСКИТЕ ОБРЕДНИ ПОВОРКИ ВО МАКЕДОНИЈА.....	71
Горанчо Ангелов, ДУХОВНОТО БОГАТСТВО НА РОМИТЕ ЗУРЛАЦИИ И ТАПАНЦИИ – преданија и лични доживувања.....	78
Стојанче Костов, ЕТНОКОРЕОЛОШКИ АСПЕКТИ НА ЧОЧЕКОТ ВО МАКЕДОНИЈА	90
Боне Величковски, РОМИТЕ ВО РОМАНОТ „ЛОНДОНСКИТЕ ТАЈНИ“ ОД ЏОРџ РЕЈНОЛДС.....	103
Изаим Муртезани, КОН ИНТЕРПРЕТАЦИЈАТА НА СЕМАНИКАТА НА ТРАДИЦИОНАЛНАТА ИНСТИТУЦИЈА НА ГОСТОПРИМСТВОТО (Според примери од ромската народна легенда <i>Среќниот брат и Господ претворен во старец</i> , како и врз некои слични фолклорни мотиви од албанската народна традиција).....	112
Zlatko Zoglev, Gordana Stojanoska, ROMS (ROMA PEOPLE) IN MACEDONIAN FOLK TALES AND TRADITIONS.....	124
Ружица Цацаноска, Срболуб Димитријевиќ, Маргарита Матлиевска, РОМИТЕ ВО ЕВАНГЕЛСКО-ПРОТЕСТАНТСКИТЕ ВЕРСКИ КОЛЕКТИВИТЕТИ ВО МАКЕДОНИЈА.....	133
Даниел Петровски, ВЛИЈАНИЕТА НА РЕЛИГИЈАТА ВРЗ КУЛТУРАТА И ВРЗ ОБРЕДИТЕ НА РОМИТЕ ОД ШУТО ОРИЗАРИ..	147

ИНСТИТУТ ЗА ФОЛКЛОР „МАРКО ЦЕПЕНКОВ“
Скопје

За издавачот
д-р Зоранчо Малинов, директор

Уредник
д-р Зоранчо Малинов

Секретар
д-р Велика Стојкова Серафимовска

Рецензенти
д-р Катерина Петровска-Кузманова
д-р Ермис Лафазановски

Лектура
д-р Лидија Тантуровска

Печати
„Глобал Комуникации“ ДООЕЛ – Скопје

Тираж
300 примероци

CIP – Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, Скопје

398.332.1(=214,58:497.7)(062)

39(=214.58:497.7)(062)

316,66(=214,58:497.7)(062)

ЃУРЃОВДЕН / Ерделези и традиционалната култура на Ромите во Македонија и на Балканот : прилози од Меѓународниот научен симпозиум одржан на 11-ти април 2018 година во Скопје, поповод 50-годишниот јубилеј од истражувањата на Елзи Иванчиќ Дунин на Ромите во Македонија : зборник на трудови / уредник Зоранчо Малинов. – Скопје : Институт за фолклор „Марко Цепенков“, 2018. – 156 стр. : илустр. ; 25 см

На напор. насл. стр.: Gjurgjovden / Erdelezi and traditional culture of the Roma in Macedonia and the Balkans : papers from the International Symposium held on April 11, 2018, Skopje, Republic of Macedonia, honouring a 50-year jubilee of research of Roma people in Macedonia by Elsie Ivancich Dunin. – Фусноти кон текстот. – Библиографија кон трудовите. – Abstract ; Summaries

ISBN 978-9989-642-91-3

1. Ств. насл. на наспор. насл. стр.

а) Роми – Ѓурѓовден – Македонија – Собири б) Роми – Традиционална култура – Македонија – Собири в) Роми – Општествена положба – Македонија – Собири

COBISS.MK-ID 109037834